

Juwmaq. Muzıka pedagogıkası páninde olarǵa óz aldına itibar beriledi. Ulıwma aytqanda «Saz benen sawbet» - tárbiya quralı. Al, onı úyretiwshi muǵallım-tárbiyashı. Demek házirgi

sharayatta bolajaq muzıka oqıtıwshıları eń áweli óz ádebiy tilin jetik biliwi, muzıkanı balalar ańına-sezimine síndire alatuǵın tájiriyebege hám uqıppa iye bolıwı tiyis.

Ádebiyatlar

1. Erkaboeva N., Usmonboeva M., Irgashova M, Xo‘janazarova N. Pedagogik mahorat: sxema va rasmlarda: Metodik qo‘llanma: - Toshkent: Nizomiy nomidagi TDPU, 2012.
2. Karimova D. «Musıqa va uni o‘qıtish metodikası». Toshkent 2006 y.
3. Ro‘zieva D., Usmonboeva M., Holikova Z. Interfaol metodlar: mohiyati va qo‘llanilishi. Metodik qo‘llanma. Toshkent. Nizomiy nomidagi TDPU nashriyoti. 2013 y.
4. Абдулин, Э.Б., Николаева Е.В. Теория музыкального образования: учебник для студентов высш. пед. учеб. заведений. -М.:Академия, 2004.
5. Безбородова Л.А., Алиев Б. Ю. Методика преподавания музыки в общеобразовательных учреждениях. Издательство: Планета музыки. 2021.

REZYUME. O‘qıtuvchi o‘qıtish va tarbiyalash jarayonida o‘qıtuvchining to‘g‘ri, madaniyatli va aniq nutqiy mutoola qobiliyatiga katta baho beriladi. Musıqa o‘qıtuvchisi o‘z kásbiy kompetencyasi manosida bolalarga etika qonunlarini yetkazish, har bir bolaning optimal rivojlanishini ta‘miynlashi kerak. Shu sababli, bu maqolada musıqa o‘qıtuvchisining mutoola madaniyati haqida so‘z etiladi.

РЕЗИОМЕ. В процессе обучения и воспитания учителя высоко ценится его правильная, цивилизованная и понятная коммуникативная способность. Учитель музыки в смысле своей профессиональной компетентности должен донести до детей законы этики и обеспечить оптимальное развитие каждого ребенка. Поэтому эта статья о культуре учителя музыки.

SUMMARY. In the process of teaching and educating a teacher, a teacher's correct, civilized and clear communication ability is highly valued. A music teacher, in the sense of his professional competence, should convey the laws of ethics to children and ensure the optimal development of each child. Therefore, this article is about the culture of the music teacher.

MUZÍKA PÁNIN OQÍTÍW METODIKASÍ

Embergenova Gulayda Aytbaevna – oqıtıwshı

Ózbekstan mámleketlik kórkem óner hám mádeniyat instituti Nókis filiali

Tayanch so‘zlar: musiqaning o‘ziga xos xususiyatlari, dars tuzilishi, sifati va ta‘lim natijalari, shaxsning musiqiy tarbiyasi.

Ключевые слова: специфика музыкального образования, структура урока, качество и результаты обучения, музыкальное воспитание личности.

Key words: specifics of music education, lesson structure, quality and learning outcomes, musical education of personality.

Jas áwladta gózzalıqtı tárbiyalaw muzıka pániniń tiykarǵı oqıtıw maqsetleriniń biri bolıp sanaladı. Hárbir oqıtıwshı sabaqlarda jańa usıllardı dóretiwshilik, sheberlik penen oqıtıp barsa, muzıkalıq tálimniń hám tárbiyaniń oqıtıw dárejesin anıqlaydı.

Búgin muzıka mádeniyatınıń tiykarların jaslarǵa úyretiw ulıwma orta bilim mekteplerindegi kórkem óner xızmeti hám muzıka sabaqları barısında ámelge asırıladı. Oqıtıwshınıń, jaslardı muzıka mádeniyatı álemine alıp kiriwi, muzıkalıq tárbiya arqalı ótedi. Mekteptegi muzıkalıq tárbiya wazıypaları júdá quramalı bolıp, olar:

• Balalarda joqarı dárejedege kórkemlikke iye muzıkaǵa degen qızıǵıwshılıqtı hám súyispenhilikti tárbiyalaw;

• Muzıkanı durıs túsiniw ushın zárúrli bolǵan saz óneri nızamlıqları haqqında bilimler menen qurallandıraw;

• Muzıkalıq qábilet hám talǵamdı rawajlandıraw;

• Gózzalıqtı tárbiyalaw;

• Balalardıń aktiv tırlawshı hám atqarıwshı (ayırım jaǵdaylarda hátte dóretiwshı) bolıw imkániyatın jaratıwshı uqıp hám kónlikpelerdi qalıplestiriwge qaratılıwı tiyis. 60-julları ulıwma orta mekteplerde muzıka pániniń oqıtıw metodikasın dóretken pedagog izleniwshiler

Berkman, Grishenko hám basqa da pedagoglar qatnasıwında “balalardıń muzikalıq eleslewleriniń qalıplesiwi” boyınsha tájiriye jumsların alıp barǵan hám birneshe shınıǵıwları dúzgen:

1. Sesler arqalı namanıń joqarıǵa hám tómenge qaray háreketlerin ajıratıw.

2. Úshsesliklerdi hám seslik qatarlardı notalar arqalı atqarıw.

3. Muǵallimniń awızsha tapsırması boyınsha úshsesliklerdi hám seslik qatarlardı “oyında” eleslew arqalı atqarıw.

4. Eki sestiniń biyikligin (keń hám tar jaylasıwda) esitiw arqalı ajıratıw.

5. Bir tonniń hám yarım tonniń biyikligin ajıratıw.

6. Esitiw arqalı major hám minor úshsesliklerin ajıratıw.

7. Atlas úshsesliklerin (do major do minor) nota boyınsha taza atqarıw hám t. b.

Balalardıń esitiw qábiletleriniń múmkinshilikleri hár qıylı boladı, misalı esitiw hám dawıs koordinaciyasına iye emes, ses biyikliklerin sezbeytuǵın, seslerdi atqarıw paytında qızıqsınbaytuǵın hám t. b.

Bunday oqıwshılar menen qosımsha shuǵıllanamız yaǵnıy úlgeriw dárejesi joqarı bolǵan oqıwshılar shınıǵıwları hám qosıqlardı birimlep atqaradı, al úlgeriwi tómen oqıwshılar esitip eleklep atqarıp úyrenedi.

80-jılları G.Sharipova tárepinen dúzgen muzıka oqıtıw metodikasında oqıwshılardı úsh differencianallıq toparǵa bóledi:

I - toparǵa muzikalıq esitiwi joqarı dárejede rawajlanǵan balalar;

II - toparǵa muzıkanı anıq esite alatuǵın, biraq muǵallimniń dawsınan keyin atqaratuǵın balalar;

III - toparǵa ulıwma dawısqa túspeytuǵın balalar kiritiledi. Birinshi topar balaların artqı qatarǵa, ekinshi topar balaların aldınǵı qatarǵa, al úshinshi topar balaların ortanǵı qatarlarǵa otırǵızıp úyretiwdi usınıs etedi, bul usıl da esitiw qábiletleri tómen oqıwshılardıń bir-birin esitip eleklep atqarıp úyreniwine járdem beredi.

Muzıka pedagogları muzikalıq metodikasınıń birneshe tiykarǵı máselelerine tayanǵan halda, muzıka sabaǵınıń strukturasin dúzıp shıǵadı: 70-jılları M.Rumer, V.Beloborodova, A.Bandinalardıń rejesi:

1) Úyretiw qosıqlar; 2) Vokal shınıǵıwlar; 3) Esitiw qábiletin rawajlandırıw; 4) Tınlaw ushın shıǵarmalar. 80-jılları qaraqalpaq muzıka qanıgeleri S.Palwanov, Ğ.Amaniyazov, K.Ayimbetov h. t. basqalar sabaqtıń strukturasin birneshe etapqa bólip dúzıp shıǵadı:

1) Muzıka sawatı; 2) Muzıka tınlaw; 3) Qosıq uyreniw; 4) Qosıqtı atqarıw. 70-jılları

belgili kompozitor D. Kabalevskiy, tek muzıka dóretip qoymastan, muzıka sabaǵınıń oqıtıw metodikasınıń ózgeshe principlerin dóretiwge erisedi. Onıń basshılıǵında islep shıqqan baǵdarlamanıń áhmiyetiniń ózgesheligi, tematikalıq dúzilisinde. Oqıw jılı dawamındaǵı hár bir sherekke temalar belgilenedi. Sabaqtan sabaqqa ótip temanıń mazmunı quramalasıp baradı. Barlıq sherekler arasındǵı temalar tiykarǵı temaǵa boysınadı. Misalı:

I-klasta jıldıń teması: “Qosıq, oyın, marsh”, “Intonaciya (dúzilis) haqqında”

II-klasta jıldıń teması: “Muzıkanıń rawajlanıwı haqqında”

III-klasta jıldıń teması: “Kompozitor-atqarıwshı-tınlawshı”

IV-klasta jıldıń teması: “Muzıka hám ádebiyat”, “Muzıka hám súwretlew óneri”

V-klasta jıldıń teması: “Muzıkanıń jańalandırıwshı kúshi”

VI-klasta jıldıń teması: “Muzikalıq obraz” hám “Muzikalıq dramaturgiya”

VII-klasta jıldıń teması: “Muzıkada zamanagóy túsiniń”, “Iri kólemlı shıǵarmalar”, “Jeńil muzıka”.

Usı rejeden kelip shıǵıp G.Sharipovanıń muzıka sabaǵına dúzgen ózgeshe rejesi:

I-klasta jıldıń teması: “Biz muzıkanı súyemiz”

II-klasta jıldıń teması: “Muzıka neni súwretleydi”

III-klasta jıldıń teması: “Muzıkada forma hám mazmun”

IV-klasta jıldıń teması: “Xalıq muzıka atqarıwshılıǵı”

V-klasta jıldıń teması: “Kompozitorardıń dóretiwshiligi muzıka janrında”

VI-klasta jıldıń teması: “Xalıq muzıkasınıń atqarıw usılları”

VII-klasta jıldıń teması: “Milliy muzıka haqqında ulıwma túsiniń”

Bilimlendiriw nızamına tiykarlanıp hár bir sabaqtıń tiykarǵı úsh maqseti boladı: 1. Bilim beriw; 2. Tárbiyalıq; 3. Rawajlandırıw.

2017 jılı sabaqtıń rejesindegi úsh maqsetine qosımsha altı kompetenciya qosıldı:

1. **Kommunikativ kompetenciya:** Jámaát penen múnásibetlerde jámaát pikirin qollap-quwatlaw, óz-ara sóylew mádeniyatına ámel qılıw.

2. **Axborot penen islesiw kompetenciya:** Mediya dereklerden zárúr maǵlıwmatlardı izlep taba alıw, (telefon, kompyuter, elektron pochta arqalı xabar beriw).

3. **Ózin ózi rawajlandırıw kompetenciya:** Turaqlı túrde ózin fizikalıq,

ruwxiy intellektual hám kreativ rawajlandırıw, pán dógeresine qatnasıw.

4. **Jámıyetlik aktiv puqaralıq kompetenciyası:** Jámıyette bolıp atırǵan waqıya, hádiyse hám proceslerge tiyisliligin seziniw hám olarda aktiv qatnasıw, óz shańaraǵı, mákánı, Watan aldındaǵı burshın biliw.

5. **Milliy hám ulıwma mádeniy kompetenciyası:** Watanǵa sadaqatlı, insanlarǵa mehir-aqıbetli hámde ulıwma insaniy hám milliy qádrıyatlarǵa isenimli bolıw.

6. **Matematikalıq sawatqanlıq, ilim hám texnika jańalıqlarınan xabarlı bolıw hámde paydalanıw kompetenciyası:** (Muzıka sabaǵı

mısalında) Muzıkaǵa tiysli jámıyetlik múnásibetlerde ózlestirgen bilimlerin (ritm, metr, ólshem, nota sızıqshası, sesler aralıǵı hám t. b.) qollanǵan túrde pikir bildire alıw. Bul dúzilgen rejeler arqalı oqıtıw metodlar, jas áwladtı hár tárepleme jetik insan etip tárbiyalawda muzıkanın tásirin anıqlawshı hár qıylı pedagogikalıq oqıtıw texnologiyaların jaratıwǵa tiykar boladı.

Oqıtıwshınıń, jaslardı muzıka mádeniyatı álemine alıp kiriwi, muzıkalıq tárbiya arqalı ótedi. Balalardıń hám jas óspirimlerdiń muzıkalıq tárbiyası pútkil xalıqtıń muzıka mádeniyatınıń tiykarın quraydı.

Ádebiyatlar

1. Под редакцией В. С. Кукушина «Педагогические технологии» Ростов на Дону издательский центр «Март» 2002. 27, 45, 46 стр.
2. Международный ежегодник по технологии образования и обучения. Лондон, Нью-Йорк. 1978-1979 гг. 92-99 стр.
3. A. Berdimuratova “Ilmiy dóretiwshilik metodologiyası” Lekciya kursı. Nókis. 2007. 11-39 bet.
4. D. Omonullaev “Maktablarda musiqa ta’limi mazmuniga bulgan zamonaviy talablar” nomli ilmiy ishi Toshkent 1990 12,13 bet.
5. G. Mansurova “Xorshunoslik va xor jamolari bilfn ishlash uslubiyoti”. Toshkent “Yangi nashr” 2008-yil 6-7 b.
6. П.Палўаниязов «История музыкальной культуры Каракалпакстана» (1925-1950 г.г.) Автореферат Нукус 2003 7, 9 б.
7. Х.Йўлдашева «Ўзбекистонда-мусиқа тарбияси ва таълимнинг ривожланиши» «Ўқитивчи» 1985 й. 11,12 б.
9. Г.М.Шарипова «Мусиқа ўқитиш методикаси» Тошкент. 2003-йил. 33 б.
10. Ziyouz.com <https://n.ziyouz.com>
11. Wikipedia <https://uz.m.wikipedia.org>

REZYUME. Maqolada turli davrlardagi umumta’lim maktablari va o‘qituvchilari musiqa darslarining rejaları va tuzilichining ayrim tahlillari keltirilgan. Shaxsning har tomonlama barkamol rivojlanishini shakllantirishda musiqiy ta’lim va tarbiyaning mazmuni va rolini ko‘rsatib beradi

РЕЗЮМЕ. В статье проведены некоторые анализы составлении планов и структуры уроков музыки в общеобразовательных школах разных времен и педагогов. Излагается значение и роль музыкального обучения и воспитания в формировании гармонической развитии личности.

SUMMARY. The article contains some analyzes of the plans and structure of music lessons of different times and teachers. Outlines the meaning and role of musical training and education in the formation of the harmonious development of the individual.

НАЦИОНАЛЬНЫЙ КОЛОРИТ ФОРТЕПИАННОГО ПРОИЗВЕДЕНИЯ Г.ДЕМЕСИНОВА «ТОККАТА»

*Ходжаметова Гулчира Илишевна – декан факультета «Искусство театра»
кандидат исторических наук, профессор*

Нукусского филиала государственного института искусств и культуры Узбекистан

Таянч сўзлар: услуб, жанр, композитор, миллий колорит, мусиқа, санъат, асар, токко, қорақалпоқ аҳонглари.

Ключевые слова: стиль, жанр, композитор, национальный колорит, музыка, искусство, обработки каракалпакских мелодий, произведения, токката, инструмент.